

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Litteratur är en anti-vara

Möller-Sibeliuss, Anna

Published in:
Vasabladet

Published: 06/12/2023

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Möller-Sibeliuss, A. (2023). Litteratur är en anti-vara. *Vasabladet*. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202401122495>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Litteratur är en anti-vara

Det är en flyhänt, angelägen och starkt samhällskritisk essä om litteratur som Ulrika Nielsen skrivit i Ellips "lilla e"-serie (på drygt 20 sidor). I hennes rubrikval "Vad är litteratur och vad ska man ha den till?" finns både ambitionen att gå till grunden med ämnet och att försvara litteraturens plats i ett marknadsekonomiskt samhälle där människan är kund och litteraturen en handelsvara.

För Nielsen är litteratur framför allt en anti-vara som ytterst söker sanning, vilket i praktiken kanske innebär att författaren låter bli att skriva det som är osant.

Det kan låta som att sikta ganska lågt men om man börjar tänka närmare på saken är det inte så enkelt. Vårt vardagsspråk är fullt av konventionella uttryck som inte alls behöver svara mot verkliga erfarenheter, men som vi ändå använder av bekvämlighet, slentrian eller ren fantasilöshet. Risken är stor att vi missar hur det egentligen är.

Därför betonar Nielsen skillnaden mellan vardagsspråk och litteraturens språk. Man kunde också hänvisa till Tomas Tranströmer som menade att det är just av den anledningen som människor behöver poesi: för att via den kunna utveckla ett eget språk som inte bara övertar klyschor och fraser. Poesin visar att det är möjligt att använda språk på ett annat sätt, och det kan öppna upp för en mera förutsättningslös varseblivning och ett sannare tänkande.

Enligt Nielsen är det missvisande att använda samma begrepp för så vitt skilda fenomen som underhållningslitteratur och komplexare skönlitterära texter. Utan att underkänna populärkulturen menar hon att det behövs distinktioner som klargör vad som är vad.

Begreppet litteratur vill hon reservera för den "smala" litteraturen. Att den inte gynnas av stora förlag, säljer nämnvärt eller får stor uppmärksamhet i offentligheten är ingen naturlag – med andra prioriteringar kunde den nå fler, påpekar hon. Men oavsett kvantitativt mätbara framgångar har den något oersättligt att komma med.

Nielsens jämförelse med hur det var på 1960-talet då man inte betraktade människor som konsumenter utan som medborgare, gör det extra tydligt vad som gått förlorat när kvalitetslitteraturen marginaliserats. På den tiden trodde man ännu att en människa kunde mogna till ett rikt själsliv med allt vad det innebar av ansvarstagande för sig själv och andra – och att konst och bildning spelade en viktig roll i den processen.

Men varför skulle sådana värden inte kunna återerövas, frågar Nielsen sig, samhällsutvecklingen behöver inte gå lineärt i en förutbestämd riktning.

Något av det viktigaste i hennes innehållsrika och skarpsynta essä är just den appellen, och tanken att litteraturens tillstånd är beroende av den människosyn som råder i samhället.

När hon skriver att litteratur är "något fundamentalt för vad det innebär att vara människa" tycker jag ändå att det väsentliga snarare är något annat – att det handlar om människans kontakt med sitt inre.

Det handlar som jag ser det om kontakten med ens egen kropp, med någon okänd men vägledande instans inom en själv, med något organiskt framväxande, med något som ger individen den integritet

som behövs för att inte styras och manipuleras utifrån. Litteratur och konst kan kommunicera med det området och får i bästa fall sin motivation därifrån. Men det är inte litteraturen som gör oss till människor.

Kanske är det också vad Nielsen egentligen säger – mycket av hennes beskrivningar av litteraturens svårfångade och etisk-estetiska betydelse kunde tolkas så. Men själv skulle jag vilja betona de sidor av människovärdet som förbinder oss med naturen och andra djur, med det som finns utanför det kulturella fältet. Också när det gäller konstens ursprung, lusten att skapa och skönheten i vid bemärkelse.

Men i stort sett skriver jag under allt i essän; just så där ser problemen och möjligheterna ut!

Anna Möller-Sibelius